

วิทยาลัยการทัพบก

สรุปเนื้อหา

ศาสตร์พระราชา

คำนำ

ตลอดระยะเวลา 70 ปีที่ผ่านมา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงมีพระราชดำริและได้พระราชทานแนวคิดแนวทางการปฏิบัติต่าง ๆ ให้กับปวงชนชาวไทย เพื่อเปลี่ยนการดำเนินชีวิตทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน ระดับองค์กร และระดับรัฐ ให้รอดพ้นจากวิกฤตและดำเนินอยู่ในสังคมได้อย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ต่าง ๆ แนวคิด ทฤษฎี พระราชดำริ หรือแม้แต่หลักการทรงงานของพระองค์ถือเป็น **ศาสตร์พระราชา** ทั้งสิ้น

การนำศาสตร์พระราชาหรือแนวพระราชดำรินี้ต่าง ๆ มาจัดทำเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการพัฒนาชนบทตามแนวพระราชดำรินี้เป็นต้นแบบของการนำแนวคิดและวิธีการพัฒนาชนบทอย่างครบวงจร หรือที่เรียกว่า “การบริการรวมที่จุดเดียว (One Stop Services)” เพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนผู้ยากไร้ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนในพื้นที่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเป็นการดำเนินการที่ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับขั้นตอนตามความพร้อมของแต่ละท้องถิ่นเป็นหลัก ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนพออยู่พอกินและอยู่ได้ด้วยพึ่งพาตนเองทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่พระองค์ได้พระราชทานแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้องค์กรภาครัฐและภาคเอกชนสามารถสนองพระราชดำรินี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

เพื่อเป็นการแสดงความจงรักภักดีและความกตัญญูต่องานพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่รักยิ่งของปวงชนชาวไทย ขอเชิญชวนผู้อ่านที่เคารพทุกท่านร่วมกันถวายสังฆะปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี ทำความดี รู้รักสามัคคีและมีสติในการกระทำ เสียสละเพื่อส่วนรวม ให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง ผู้อื่น ชุมชน สังคมและประเทศชาติ เป็นการเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้

สารบัญ

ศาสตร์พระราช	1
.....	1
ความเป็นมาของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.....	1
ลักษณะของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	3
.....	3
ประเภทของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	4
.....	4
ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	5
.....	5
แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	6
.....	6
ตัวอย่างแนวคิดและทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	8
.....	8
ความเป็นมาของการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ.....	8
แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	11
.....	11
พระราชดำริว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง.....	12
.....	12
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	13
.....	13
ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง	14
.....	14
ประเทศไทยกับเศรษฐกิจพอเพียง	14
.....	14
การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริพอเพียง	15
.....	15
ตัวอย่างเศรษฐกิจพอเพียง	15
.....	15
หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9.....	16

ยุทธศาสตร์พระราชทาน เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

19

รัชกาลที่ 9 "พระมหากษัตริย์นักพัฒนาผู้
ยิ่งใหญ่"

19

บทสรุป

21

เอกสารอ้างอิง

22

ศาสตร์พระราชา

เป็นที่ทราบกันว่าตลอดการครองราชย์ 70 ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในหลวง
ร ช ก า ล
ที่ 9 พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่เปี่ยมด้วยพระอัจฉริยภาพและความสามารถ พระองค์ทรงอุทิศพระ
วรกายในการประกอบพระราชกรณียกิจมากมาย เฉพาะโครงการในพระราชดำริมีมากกว่า 4,000 โครงการ
ในสาขาวิชาการต่างๆ ซึ่งช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อันเป็นคุณูปการยิ่งใหญ่
แก่ประชาชนและประเทศชาติ สิ่งที่พระองค์ทรงสอน ทรงทำให้ดูเป็นแบบอย่าง ไม่ว่าจะเป็น แนวคิด ทฤษฎี
พระราชดำริ หลักการทรงงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ หรือแม้แต่พระราชกรณียกิจ
ของพระองค์ถือเป็น **ศาสตร์พระราชา** ทั้งสิ้น

ศาสตร์ คือ ความรู้ที่เป็นระบบ เชื่อถือได้ ผ่านการพิสูจน์มาแล้ว ศาสตร์พระราชา หมายถึง ความรู้และภูมิ
ปัญญาของในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นทั้งวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ วิทยาศาสตร์ประยุกต์ วิศวกรรมศาสตร์
สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และอื่นๆในทุกมิติ ซึ่งแต่ละคนก็อาจจะได้เคยเรียนรู้ศาสตร์พระราชานี้ในแง่มุมที่
แตกต่างกันออกไป แต่หากได้นำมาปฏิบัติตามที่ล้วนแล้วแต่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง สังคม และ
ประเทศชาติได้ทั้งสิ้น ดังนั้น ศาสตร์แห่งพระราชาก็ไม่ใช่ศาสตร์ที่นิ่งและตายตัว หากแต่เป็นปรัชญาและ
ทฤษฎีที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้และปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อม สภาพบุคคล และสถานการณ์ มี
ความทันสมัยเหนือกาลเวลา และส่งผลถึงมนุษยชาติทั้งปวงให้สามารถดำรงชีวิต ได้อย่างมั่นคง สันติสุขและ
ยั่งยืน ดังนั้นสามารถสรุปสาระสำคัญของศาสตร์พระราชาคือ ศาสตร์แห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน ศาสตร์แห่งการ
ครองตนเพื่อเป็นแบบปฏิบัติ และตัวอย่างที่ดี และศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

สำหรับในที่นี้ ขอนำเสนอศาสตร์พระราชานี้ผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แนวคิดทฤษฎี
หลักการทรงงาน รวมถึงยุทธศาสตร์พระราชทาน เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เพื่อให้ทุกท่านได้ระลึกถึงพระ
มหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่รักยิ่งของปวงชน
ชาวไทย

ความเป็นมาของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ในระยะต้นแห่งการเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยสิริราชสมบัตินั้น พระมหากษัตริย์คุณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานแก่วงราชการไทยทั้งหลาย เป็นพระราชดำริด้านการแพทย์และงานสังคมสงเคราะห์เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากในระยะต้นรัชกาลนั้นกิจการด้านการแพทย์ของไทยยังไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร และการบริการสาธารณสุขในชนบทยังมีได้แพร่หลายเช่นในปัจจุบัน

พระราชกรณียกิจช่วงแรกเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 - 2505 จะเป็นการช่วยเหลือบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้า ไม่มีลักษณะเป็นโครงการเต็มรูปแบบอย่างปัจจุบัน เช่น โครงการแพทย์หลวงพระราชทาน “เรือเวชพาหน์” เพื่อใช้เป็นหน่วยเคลื่อนที่รักษาราษฎรที่ตั่งบ้านเรือนอยู่ตามลำน้ำ โดยพระราชทาน พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการดำเนินการมาจนทุกวันนี้

ด้วยความหวังในทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนประชาชนตามพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทยากจนในภูมิภาคต่างๆ มากกว่าประทับอยู่ในพระราชวังที่กรุงเทพฯ ทั้งนี้เพื่อทรงค้นหาข้อมูลที่แท้จริงจากประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐประจำพื้นที่ และทรงสังเกตการณ์สำรวจสภาพทางภูมิศาสตร์ไปพร้อมๆกันด้วย ทั้งนี้เพื่อทรงรวบรวมข้อมูลไว้เป็นแนวทางที่จะพระราชทานพระราชดำริในการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่อไป ซึ่งจากการจากการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรดังกล่าว ทำให้ทรงพบว่า คนชนบทส่วนใหญ่ของประเทศที่ยังช่วยตัวเองไม่ได้มีจำนวนไม่น้อย การช่วยเหลือประชาชนให้ "พออยู่ พอกิน" จึงเป็นพระราชประสงค์ที่จะพระราชทานพระบรมราชนุเคราะห์แก่พสกนิกรในช่วงต้น ทรงวิเคราะห์ว่า หากเขาพึ่งตนเองได้แล้ว ก็จะมีส่วนช่วยเหลือเสริมสร้างประเทศชาติโดยรวมได้ในที่สุด โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงเน้นหลักการพึ่งตัวเอง ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

"...เราจะช่วยเหลือเขา ให้เขาสามารถช่วยเหลือตัวเองได้..."

จุดกำเนิดของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเริ่มต้นครั้งแรก ณ บ้านห้วยมงคล ตำบลหินเหล็กไฟ อำเภอหัวหิน จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ เริ่มครั้งแรกในปี พ.ศ. 2495 นับได้ว่าเป็นโครงการพัฒนาชนบทโครงการแรก โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้ตัด "ถนนสายห้วยมงคล" ออกสู่ตลาดหัวหินเพื่อให้เกษตรกรได้มีถนนเพื่อนำผลผลิตเกษตรออกไปสู่ตลาด ถนนสายนี้ถือเป็น "ถนนมงคล" สายแรกเริ่ม เป็นเส้นทางบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร์ที่ทอดไปสู่ "โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ" อื่นๆ ทั่วทุกภูมิภาคในเวลาต่อมา โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ นำพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแผ่ไปสู่ชนบทและชุมชนของไทย ตลอดจนจนของประเทศเพื่อนบ้าน จนกระทั่งมีคำกล่าวไว้ว่า "ไม่มีที่แห่งใดในประเทศไทยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่เคยย่างพระบาทไปถึง"

จากนั้นในปี พ.ศ. 2496 ได้พระราชทานพระราชดำริให้สร้างอ่างเก็บน้ำเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อบรรเทาความแห้งแล้ง เดือดร้อนของราษฎรและสร้างเสร็จใช้ประโยชน์ได้ในปี พ.ศ. 2506 นับเป็นโครงการพระราชดำริทางด้านชลประทานแห่งแรกของพระองค์

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น มีอยู่มากมายหลากหลายประเภทแตกต่างกันไปตามลักษณะและวัตถุประสงค์ของโครงการนั้นๆ ซึ่งส่วนมากจะเป็นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาด้านการทำมาหากินของประชาชนเป็นสำคัญ และดังที่ทราบกันดีว่าส่วนใหญ่ของประชากรของประเทศไทยยังชีพอยู่ด้วยการทำเกษตรกรรม ดังนั้น โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริจึงเกี่ยวข้องอยู่กับเรื่องของการพัฒนาปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ดิน น้ำ ที่ทำกิน ทูน และความรู้ด้านเกษตรกรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกษตรกรที่ยังลำบาก แร้นแค้นอยู่นั้น "พออยู่ - พอกิน" และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

สำหรับโครงการในพระราชดำริโครงการลำดับสุดท้าย คือ โครงการชั่งหัวมัน ตามพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่บ้านหนองคอไก่ ตำบลเขากระปุก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี มีเป้าหมายเพื่อเป็นสวนทดลองช่วยประชาชน โดยเฉพาะในแถบพื้นที่แห้งแล้งให้สามารถทำการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพดินได้ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์พืชเศรษฐกิจ พืชพันธุ์ดีของอำเภอท่ายาง และของจังหวัดเพชรบุรี เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรแก่เกษตรกร และให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

ลักษณะของโครงการพระราชดำริ

โครงการพระราชดำรินั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. โครงการที่มีลักษณะศึกษา ค้นคว้า ทดลองเป็นการส่วนพระองค์ โครงการดังกล่าวนี้เท่ากับเป็นการเตรียมพระองค์ในด้านข้อมูลและความรอบรู้ที่จะทรงนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและเผยแพร่แก่เกษตรกร รวมทั้งเป็นการแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพสังคมไทยและสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่นด้วย

2. โครงการที่มีลักษณะเริ่มเข้าไปแก้ไขปัญหาหลักของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรประสบปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรกรรมมากขึ้น ซึ่งในขณะที่พระองค์ทรงมีโครงการทดลองและเรียนรู้ไปด้วยกัน จะทรงเริ่มก้าวเข้าสู่การดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาของเกษตรกรอย่างแท้จริง ระยะแรกโครงการยังจำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะบริเวณรอบๆ ที่ประทับในส่วนภูมิภาค รูปแบบของการพัฒนาแก้ปัญหา คือ การพัฒนาแบบผสมผสาน (Integrated Development) หลังจากนั้นโครงการในลักษณะนี้ค่อยๆ ขยายขอบเขตออกไปสู่สังคมเกษตรกรในพื้นที่ที่กว้างขึ้นเป็นลำดับ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้อยู่มากมายหลายสาขา หลายประเภท ในระยะแรก มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป ดังนี้คือ

1) โครงการตามพระราชประสงค์

หมายถึง โครงการซึ่งทรงศึกษาทดลองปฏิบัติเป็นส่วนพระองค์ ทรงศึกษาหารือกับผู้เชี่ยวชาญในวงงาน ทรงแสวงหาวิธีการทดลองปฏิบัติ ทรงพัฒนาและส่งเสริมแก้ไขตัดแปลงวิธีการเป็นระยะเวลาหนึ่ง เพื่อดูแลผลผลิตทั้งในพระราชฐานและนอกพระราชฐาน ซึ่งต้องทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการดำเนินการทดลองจนกว่าจะเกิดผลดี ต่อมาเมื่อทรงแน่พระทัยว่าโครงการนั้นๆ ได้ผลดี เป็นประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง จึงโปรดเกล้าฯ ให้รัฐบาลเข้ามารับงานต่อภายหลัง

2) โครงการหลวง

พระองค์ทรงเจازงดำเนินการพัฒนาและบำรุงรักษาต้นน้ำลำธารในบริเวณป่าเขาในภาคเหนือ เพื่อบรรเทาอุทกภัยในที่ลุ่มด้านล่าง ด้วยเหตุผลที่พื้นที่เหล่านี้เป็นเขตแดนชาวไทยภูเขา จึงทรงมีโอกาพัฒนาชาวเขาชาวดอยให้อยู่ดีกินดี ให้เลิกการปลูกฝิ่น เลิกการตัดไม้ทำลายป่า ทำไร่เลื่อนลอย และเลิกการค้าไม้เถื่อนของเถื่อน อาวุธยุทโธปกรณ์นอกกฎหมาย ทรงพัฒนาช่วยเหลือให้ปลูกพืชหมุนเวียนที่มีคุณค่าสูง ขนส่งง่าย ปลูกข้าวไร่ และเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อบริโภค รวมคุณค่าผลผลิตแล้วให้ได้คุณค่าแทนการปลูกฝิ่น ทั้งๆ ที่งานของโครงการนี้กินเวลายาวนานกว่าจะเกิดผลได้ ต้องใช้เวลานานนับสิบปี การดำเนินงานจะยากลำบากสักเพียงใด มิได้ทรงทอดเลย การพัฒนาค่อยๆ ได้ผลดีขึ้นๆ ชาวเขาชาวดอยจึงมีความจงรักภักดี เรียกพระองค์ว่า "พ่อหลวง" และเรียกสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถว่า "แม่หลวง" โครงการของทั้งสองพระองค์จึงเรียกว่า "โครงการหลวง"

3) โครงการในพระบรมราชานุเคราะห์

หมายถึง โครงการที่พระองค์ได้พระราชทานข้อเสนอแนะและแนวทางพระราชดำริให้เอกชนไปดำเนินการด้วยกำลังเงิน กำลังปัญญา และกำลังแรงงาน พร้อมทั้งการติดตามผลงานให้ต่อเนื่องโดยภาคเอกชน เช่น โครงการพัฒนาหมู่บ้านสหกรณ์เนินดินแดง อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งสโมสรโรตารีแห่งประเทศไทยเป็นผู้จัดและดำเนินงานตามพระราชดำริ โครงการพจนานุกรม โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เป็นต้น

4) โครงการตามพระราชดำริ

โครงการประเภทนี้เป็นโครงการที่ทรงวางแผนพัฒนา ทรงเสนอแนะให้รัฐบาลร่วมดำเนินการตามแนวพระราชดำริ โดยพระองค์เสด็จฯ ร่วมทรงงานกับหน่วยงานของรัฐบาล ซึ่งมีทั้งฝ่ายพลเรือน ตำรวจ ทหาร โครงการตามพระราชดำรินี้ในปัจจุบันเรียกว่า “โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” มีกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ปัจจุบันมีลักษณะที่เป็นโครงการพัฒนาด้านต่างๆ ที่ดำเนินการเสร็จสิ้นภายในระยะเวลาสั้น และระยะเวลายาวที่มากกว่า 5 ปี ขณะเดียวกันก็มีลักษณะ ที่เป็นงานด้านวิชาการ เช่น โครงการเพื่อการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือโครงการที่มีลักษณะเป็นงานวิจัย เป็นต้น

ประเภทของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 - 2558 มีจำนวน 4,596 โครงการ/กิจกรรม (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2558 จากสำนักงาน กปร.) แบ่งได้เป็น 8 ประเภท คือ

1. **โครงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำ** การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกหรือการชลประทาน นับว่า เป็นงานที่มีความสำคัญ และมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเกษตรกรซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ เพราะจะสามารถทำการเพาะปลูกได้อย่างสมบูรณ์ตลอดปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสนพระราชหฤทัย เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำ มากกว่าโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจาก พระราชดำริประเภทอื่น เช่น โครงการแก้มลิง โครงการฝนหลวง โครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ โครงการเขื่อนคลองท่าด่าน เป็นต้น
2. **โครงการพัฒนาด้านการเกษตร** แนวพระราชดำรินี้ในด้านการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร จะทรงเน้นในเรื่องของการค้นคว้า ทดลอง และวิจัยหาพันธุ์พืชใหม่ๆ ทั้งพืชเศรษฐกิจ พืชสมุนไพร รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับแมลงศัตรูพืช และพันธุ์สัตว์ต่างๆ ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งแต่ละโครงการ จะเน้นให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีราคาถูก ใช้เทคโนโลยีง่าย ไม่สลับซับซ้อน เกษตรกรสามารถดำเนินการเองได้ นอกจากนี้ ยังทรงพยายามไม่ให้เกิดผลกระทบยืดยาวกับพืชผลทางการเกษตรเพียงอย่างเดียว เพราะอาจเกิดปัญหาอันเนื่องมาจากความแปรปรวนของสภาพดินฟ้าอากาศ หรือความแปรปรวนทางการตลาด แต่เกษตรกรควรจะมีรายได้จากด้านอื่นนอกเหนือไปจากการเกษตรเพิ่มขึ้นด้วย เพื่อจะได้พึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง เช่น โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสระบุรี โครงการสาธิตทฤษฎีใหม่ บ้านแดนสามัคคี อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น
3. **โครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม** ปัญหาสิ่งแวดล้อม ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องได้รับการดำเนินการแก้ไขควบคู่ไปกับการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ซึ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จะเป็นวิธีการที่จะทำนุบำรุง

และปรับปรุงสภาพทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นในด้านต่างๆ การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ และป่าไม้ เช่น โครงการแก้มลิงดิน โครงการหญ้าแฝก โครงการพัฒนาพื้นที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้ม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี เป็นต้น

4. **โครงการพัฒนาด้านส่งเสริมอาชีพ** โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อได้ดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการแล้ว จะเกิดการส่งเสริมอาชีพแก่ราษฎรในพื้นที่ใกล้เคียง โดยเฉพาะศูนย์ศึกษาการพัฒนาทั้งหลายนั้น จัดตั้งขึ้นมาเพื่อให้มีการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย เพื่อแสวงหาแนวทาง และวิธีการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และการประกอบอาชีพของราษฎรในภูมิภาคนั้นๆ เพื่อให้ราษฎรนำไปปฏิบัติได้อย่างจริงจัง ส่วนโครงการประเภทการส่งเสริมอาชีพโดยตรงนั้นก็มิใช่น้อย ทั้งนี้เพื่อเป็นการช่วยเหลือ ให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ จึงได้มีโครงการเกี่ยวกับประเภทการส่งเสริมอาชีพโดยตรงเช่น โครงการศูนย์บริการการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผล บ้านไร่ จังหวัดเชียงใหม่ โครงการพระดาบส เป็นต้น
5. **โครงการพัฒนาด้านสาธารณสุข** โครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน ให้กับประชาชนในระยะแรกๆ ล้วนแต่เป็นโครงการด้านสาธารณสุข เพราะพระองค์ทรงเห็นว่า หากประชาชนมีร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง จะนำไปสู่สุขภาพจิตที่ดี และส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมดีไปด้วย พระองค์จึงทรงให้ความสำคัญกับงานด้านสาธารณสุขเป็นอย่างมาก เช่น โครงการหน่วยแพทย์พระราชทาน
6. **โครงการพัฒนาด้านคมนาคม/สื่อสาร** ส่วนใหญ่ จะเป็นโครงการเกี่ยวกับปรับปรุงถนนหนทาง การก่อสร้างถนนเพื่อการสัญจรไปได้สะดวกและทั่วถึง การคมนาคมเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของการนำความเจริญไปสู่ชนบท เช่น โครงการทางคู่ขนานลอยฟ้า โครงการสะพานพระราม 8
7. **โครงการสวัสดิการสังคม/การศึกษา** โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้านสวัสดิการสังคม จะเป็นโครงการเพื่อช่วยเหลือราษฎรให้มีความอยู่อาศัย ที่ทำกิน และได้ รับสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ซึ่งจะทำให้ราษฎรมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยความผาสุก เช่น โครงการนิคมสหกรณ์หุบกะพง (ในพระบรมราชูปถัมภ์) อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โครงการ บวร(บ้าน วัด โรงเรียน)
8. **โครงการพัฒนาแบบบูรณาการ/อื่นๆ** เช่น โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจาก พระราชดำริทั้ง 6 แห่ง

ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ในการวางแผนโครงการใดโครงการหนึ่งก่อนจะมีพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาข้อมูลต่างๆ เป็นขั้นเป็นตอนอย่างละเอียดก่อนทุกครั้ง โดยมีขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. **การศึกษาข้อมูล** ก่อนจะเสด็จพระราชดำเนินยังพื้นที่ใดๆ นั้น จะทรงศึกษาข้อมูลจากเอกสารและแผนที่ต่างๆ ที่มีอยู่ เพื่อให้ทราบถึงสภาพในท้องถิ่นนั้นๆ อย่างละเอียดก่อนเสมอ
2. **การหาข้อมูลในพื้นที่** เมื่อเสด็จฯ ถึงพื้นที่นั้นๆ ก็ทรงหาข้อมูลรายละเอียดเพิ่มเติมอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง และข้อมูลล่าสุด อาทิเช่น
 - 2.1 ทรงสอบถามประชาชนถึงการประกอบอาชีพ สภาพหมู่บ้าน ภูมิประเทศ ดิน ฟ้า อากาศ ทางน้ำ ฯลฯ
 - 2.2 ทรงสำรวจพื้นที่เสด็จฯ ทอดพระเนตรพื้นที่จริงที่คาดว่าจะดำเนินการพัฒนาได้

- 2.3 ทรงสอบถามเจ้าหน้าที่ เมื่อทรงศึกษาข้อมูลจากเอกสารและทรงได้ข้อมูลจากพื้นที่จริงแล้ว ก็จะทรงปรึกษากับ เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ถึงความเหมาะสมความเป็นไปได้อีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งทรงคำนวณวิเคราะห์ทันทีด้วยว่า เมื่อดำเนินการ แล้วจะได้ประโยชน์อย่างไร และคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่ เพียงใด อย่างไร แล้วจึงพระราชทานพระราชดำริให้เจ้าหน้าที่ที่ เกี่ยวข้องไปพิจารณาในชั้นรายละเอียดตามขั้นตอนต่อไป
3. การศึกษาข้อมูลและการจัดทำโครงการ เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องได้รับพระราชทานพระราชดำริแล้ว ก็จะไปศึกษาข้อมูลรายละเอียดต่างๆ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อประกอบการจัดทำโครงการให้เป็นไปตามแนวพระราชดำริที่ได้พระราชทานไว้
4. การดำเนินงานตามโครงการ เมื่อจัดทำโครงการเสร็จเรียบร้อยและผ่านการพิจารณาจากหน่วยเหนือตามลำดับ ขั้นตอน จนถึงการอนุมัติโครงการและงบประมาณแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็จะดำเนินการปฏิบัติงานในทันที โดยมี สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) เป็นหน่วยงานกลาง ในการประสานงานและประสานแผนต่างๆ ให้แต่ละหน่วยงานได้ดำเนินการสนับสนุนสอดคล้องกัน และ/หรืออาจจัดตั้ง องค์กรกลางที่ประกอบด้วยแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ควบคุมดูแลให้การดำเนินงานต่างๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ
5. การติดตามผลงาน ในการติดตามผลการดำเนินงานนั้น คณะทำงานโครงการและเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ได้จัดทำรายงานขึ้นกราบบังคมทูล ทำให้ความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทโดยละเอียด รวมทั้งสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จะได้มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะๆ แต่ที่สำคัญคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จะเสด็จฯ กลับไปยังโครงการนั้นๆ ด้วยทุกครั้งเมื่อมีโอกาส เพื่อทอดพระเนตรความก้าวหน้าและติดตามผลงานต่างๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ในกรณีที่เกิดมีปัญหายุ่งยากต่างๆ ก็จะทรงชี้แนะแนวทางแก้ไขปัญหานั้นๆ ให้สำเร็จลุล่วงไป

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

แนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น เกิดจากอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในการที่ได้ทรงคิดค้น ดัดแปลง ปรับปรุง และแก้ไขให้การพัฒนาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นงานที่ดำเนินการไปได้ง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และระบบนิเวศน์โดยส่วนรวมของธรรมชาติ ตลอดจนสภาพทางสังคมและชุมชนนั้นๆ หลายต่อหลายงานและโครงการ เมื่อคิดพิจารณาและศึกษาจนมีพระราชวินิจฉัยออกมาในท้ายที่สุดแล้ว นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องนั้นๆ ก็มักจะพบว่า เป็นเรื่องง่ายและธรรมดา จนไม่เคยมีผู้ใดคาดคิดมาก่อน ยอมรับกันโดยทั่วไปในหมู่นักพัฒนาและนักวิชาการว่าพระองค์ทรงโปรดที่จะทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจง่าย อันเป็นการแก้ไขปัญหาค ด้วยการใช้ภวิสัยแห่งธรรมชาตินั่นเอง แนวทางการทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่ายนั้นเป็นของยาก เช่นเดียวกับการทำสิ่งที่ง่ายให้เป็นเรื่องยากนั้นเป็นของง่าย มีพระราชกระแสอยู่เนืองๆ ถึงคำว่าทำให้ง่าย ซึ่งน่าจะตรงกับภาษาอังกฤษ ซิมพลิซิติ (Simplicity) ซึ่งเป็นหลักคิดสำคัญในทุกเรื่องและการพัฒนาเกือบทุกโครงการของพระองค์

นอกเหนือไปจากการทำทุกอย่างให้ง่าย และไม่สลับซับซ้อนอันเป็นหลักและหัวใจสำคัญของการดำเนินงานแล้ว การนำความรู้จริงในความเป็นไปแห่งธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาใช้ในการ แก้ไขปัญหา และปรับปรุง เปลี่ยนแปลงสถานะที่ไม่ปกติให้เข้าสู่ระบบปกติ นั้นก็นับว่าเป็นหลักการและแนวปฏิบัติที่สำคัญยิ่งอีกส่วนหนึ่ง ในการทรงงานของพระองค์ เช่น ทฤษฎีที่เกี่ยวกับน้ำ การนำน้ำดีขับไล่ น้ำเสีย หรือเจือจางน้ำเสียให้กลับเป็นน้ำดี ตามจังหวะการขึ้นลงของน้ำตามธรรมชาติ หรือ การบำบัดน้ำเน่าเสียโดยการใช้ผักตบชวา ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ ให้ดูดซับสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำให้บรรเทาลง ดังที่มีพระราชกระแสในเรื่องนี้ว่าเป็นการ ใช้ธรรมปราบอธรรม อันมีความหมายว่า ทั้งน้ำเน่าเสียและผักตบชวาล้วนแต่เป็นสิ่งไม่พึงปรารถนาและต้องการกำจัดไป แต่ก็สามารถ นำมาใช้หักล้างกันให้มีผลออกมาเป็นธรรม ได้ นั่นก็คือ น้ำดีที่พึงปรารถนานั่นเอง แนวคิดและปรัชญาการทำงาน ในลักษณะนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นการใช้ สติ และ ปัญญา ผสมผสานกับความรู้เข้าดำเนินการจัดการกับสถานะ และปัจจัย ไม่ว่าจะ เป็นบวกหรือลบที่อยู่แวดล้อมมนุษย์ตามธรรมชาติ ให้ก่อประโยชน์ให้ได้ในที่สุดนั้น น่าจะถือว่าเป็นสุดยอดของการจัดการที่เดียว

ลักษณะพิเศษที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ การมุ่งเน้นให้ผลการดำเนินงานนั้นตกถึงมือประชาชนโดยตรง เป็นเบื้องต้น เพื่อบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้าคือการพอกอยู่ พอกกิน ขณะเดียวกับที่ปูพื้นฐานไว้สำหรับความ อยู่ดี กินดี ต่อไปในอนาคตด้วย ดังนั้นจึงมีลักษณะของการมองผลสำเร็จที่เป็นการ คุ่มค่า มากกว่าการ คุ่มทุน ดังที่เคยมี พระราชกระแสว่า ขาดทุนคือกำไร (Our Loss Is Our Gain) กำไรนั้นคือ ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ที่จำเป็นต้องลงทุน แต่ก็เป็นการลงทุนที่ คุ่มค่า แม้จะไม่กลับมาเป็นตัวเงิน คือ กำไร ในนัยธรรมดาในตอนแรก เป็นต้น

นอกไปจากนี้ แนวความคิดและทฤษฎีดังกล่าว ยังมีลักษณะของการ ไม่ติดตำรา คือ เป็นการพัฒนาที่อ่อนนุ่มและ รอมชอมกับสภาพแห่งธรรมชาติ และสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชนและต้องไม่ผูกติดอยู่กับวิชาการและเทคโนโลยีที่แข็งตัว และไม่เหมาะสมกับสภาพที่แท้จริงของคนไทยอันจะทำให้การดำเนินงานในโครงการไม่สามารถ บรรลุผลสำเร็จได้อย่างสมบูรณ์เต็มที่

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เห็นสมควรยกขึ้นมากล่าวไว้ อีกประการหนึ่งก็คือ การสร้างความรู้ รัก สามัคคี และการร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันทำ โดยปรับลดอัตวิสัยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่มีมักจะต่างคนต่างทำและยึดติดการเป็นเจ้าของเป็นสำคัญ ให้เป็นการร่วมกันโดยไม่มีเจ้าของ และสามารถ อำนวยประโยชน์สูงสุดให้กับประชาชนและเกษตรกรดังเช่นในกรณีของศูนย์ศึกษการพัฒนาอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ ที่เป็นรูปแบบใหม่ของการบริหารที่เป็นการบริการรวมที่จุดเดียว และ การบริการแบบเบ็ดเสร็จ หรือ One Stop Services ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในระบบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยอย่างแท้จริง

ดังได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น ไม่ว่าจะ เป็นแนวคิดและทฤษฎีในงานสาขาใดที่ได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อ การแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาไว้ หลักสำคัญของทุกเรื่องก็คือ ความเรียบง่ายดังที่ได้ทรงใช้คำว่า **Simplicity** จะต้อง เรียบง่ายไม่ยุ่งยากซับซ้อนทั้งในแนวความคิดและด้านเทคนิควิชาการจะต้องสมเหตุสมผล ทำได้รวดเร็ว และสามารถ แก้ไขปัญหาให้ก่อประโยชน์ได้จริง ตลอดจนต้องมุ่งไปสู่วิถีแห่งการพัฒนายั่งยืน (**Sustainability**) อีกด้วย

ตัวอย่างแนวคิดและทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ทฤษฎีแก้งดิน หมายถึง กระบวนการเร่งปฏิกริยาเคมีในดินซึ่งมีคักย์หรือความพร้อมจะเป็นดินเปรี้ยว ให้เปรี้ยวรุนแรงมีกรดจัด จากนั้นจึงปรับปรุงโดยเติมปูนขาวหรือด่าง ร่วมกับการใช้ระบบชลประทานนำน้ำมา เจือจางดินเปรี้ยวจนสามารถเพาะปลูกได้ เป็นแนวพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน เมื่อพุทธศักราช 2527 เพื่อการทดลองที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อได้ผลแล้ว จึงนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ดินเปรี้ยว เช่น พรุในจังหวัดนราธิวาส และพื้นที่ดินเปรี้ยวในจังหวัดนครนายก เป็นต้น

ทฤษฎีการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม หรือแนวคิดของโครงการแก้มลิง เกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริถึงลิงที่อมกล้วยไว้ในกระพุ้งแก้มได้คราวละหลายๆ จึงมีพระราชกระแสอธิบายว่า “ลิงโดยทั่วไป ถ้าเราส่งกล้วยให้ ลิงจะรีบปอกเปลือก เอาเข้าปากเคี้ยว แล้วนำไปเก็บไว้ในที่แก้มก่อน ลิงจะทำอย่างนั้นจนกล้วย หมดหวีหรือเต็มกระพุ้งแก้ม จากนั้นจะค่อยๆ นำออกมาเคี้ยวและกลืนกินภายหลัง” ด้วยแนวพระราชดำรินี้ จึงเกิดเป็น “โครงการแก้มลิง” ขึ้น เพื่อสร้างพื้นที่กักเก็บน้ำ ไว้รอการระบายเพื่อใช้ประโยชน์ในภายหลัง

ทฤษฎีบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีเติมอากาศ มีสาระสำคัญ คือ การเติมอากาศลงในน้ำเสีย มี 2 วิธี วิธีหนึ่ง ใช้อากาศอัดเข้าไปตามท่อเป่าลงไปใต้น้ำแบบกระจายฟองและอีกวิธีหนึ่ง นำจะกระทำได้โดยกังหันวิดน้ำ วิดตักขึ้นไป บนผิวน้ำ แล้วปล่อยให้ตกลงไปยังผิวน้ำตามเดิม โดยที่กังหันน้ำดังกล่าวจะหมุนช้า ด้วยกำลังของมอเตอร์ไฟฟ้า ขนาดเล็กไม่เกิน 2 แรงม้า หรืออาจจะใช้พลังน้ำไหลก็ได้ จึงสมควรพิจารณาสร้างต้นแบบ แล้วนำไปติดตั้งทดลอง ใช้บำบัดน้ำเสียที่ภายในบริเวณโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า และวัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งต่อมารู้จักแพร่หลาย ทั่วประเทศ ว่า “กังหันน้ำชัยพัฒนา” และได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรในพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536 นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรีได้กำหนดให้วันที่ 2 กุมภาพันธ์ ของทุกปีเป็นวันนักประดิษฐ์ เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติพระองค์ท่าน

ทฤษฎีว่าด้วยการพัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำในบรรยากาศ มีจุดประสงค์เพื่อสร้างฝนมเทียมสำหรับบรรเทา ความแห้งแล้งให้แก่เกษตรกรเมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนิน เยี่ยมพสกนิกร เมื่อปี พ.ศ. 2498 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ทรงรับทราบถึงความเดือดร้อน ทุกข์ยาก ของราษฎร และเกษตรกรที่ขาดแคลนน้ำ อุปโภค บริโภค และการเกษตร จึงได้มีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทาน โครงการพระราชดำริ “ฝนมหลวง” ให้กับ ม.ร.ว.เทพฤทธิ์ เทวกุล ไปดำเนินการ ซึ่งต่อมาเกิดเป็นโครงการค้นคว้า ทดลองปฏิบัติการฝนมเทียมหรือฝนมหลวงขึ้น และคณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2545 เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดชให้ทรงเป็น “พระบิดาแห่งฝนมหลวง” พร้อมกันนี้ได้กำหนดให้ วันที่ 14 พฤศจิกายนของทุกปี เป็นวันพระบิดาแห่งฝนมหลวง

ความเป็นมาของการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ในการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น นอกจากแนวทางและหลักการดังกล่าวจะต้องทำให้ ชุมชนมีความเข้มแข็งก่อน แล้วจึงพัฒนาต่อไปให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ ขณะเดียวกันจะต้องอนุรักษ์และ พัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความรู้เทคนิควิชาการสมัยใหม่พร้อมๆกันไปด้วย อย่างไรก็ตาม

ในการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น จะต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสังคมวิทยาของ แต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันด้วยเสมอ ดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความตอนหนึ่งว่า "...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา ภูมิประเทศตามสังคมวิทยา คือนิสัยใจคอของคนเรา จะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง ..."

ด้วยหลักการดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้ง "ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ" ขึ้นตามภูมิภาคต่างๆ จำนวน 6 ศูนย์ โดยมีแนวทางและวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ทำการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาทางด้านต่างๆ ให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ จึงเปรียบเสมือน "ตัวแบบของความสำเร็จ" ที่จะเป็นแนวทางและตัวอย่างของผลสำเร็จให้แก่พื้นที่อื่นๆโดยรอบได้ทำการศึกษา
2. การแลกเปลี่ยนสื่อสารระหว่างนักวิชาการ นักปฏิบัติ และประชาชน การศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัยต่างๆ ที่ได้ผลแล้วควรจะไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่จริงได้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ควรเป็นแหล่งผสมผสานวิชาการ และการปฏิบัติ เป็นแหล่งความรู้ของราษฎร เป็นแหล่งศึกษาทดลองของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนถ่ายทอดประสบการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างคน 3 กลุ่ม คือ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ ซึ่งทำหน้าที่พัฒนาส่งเสริม และราษฎร
3. การพัฒนาแบบผสมผสาน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ เป็นตัวอย่างที่ดีของแนวความคิดแบบสหวิทยาการ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในพื้นที่นั้นๆ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯแต่ละแห่งจะเป็นแบบจำลองของพื้นที่และรูปแบบการพัฒนาที่ควรจะเป็น เพื่อเป็นตัวอย่างว่าในพื้นที่และรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ ลักษณะหนึ่งๆ นั้น จะสามารถใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ได้อย่างไรได้บ้าง มิใช่การพัฒนาเฉพาะทางใดทางหนึ่งแต่พยายามใช้ความรู้มากสาขามากที่สุด แต่ละสาขาให้เป็นประโยชน์เกี่ยวพันกับการพัฒนาสาขาอื่นๆ และระบบของศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯควรเป็นการผสมผสานไม่เพียงเฉพาะเรื่องความรู้เท่านั้น แต่ต้องมีการผสมผสานการดำเนินงาน และการบริหารที่เป็นระบบด้วย
4. การประสานงานระหว่างส่วนราชการ เป็นแนวทางและวัตถุประสงค์ที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง เนื่องจากกระบวนการพัฒนาและ ระบบราชการไทยมีปัญหาขึ้นโดยพื้นฐาน เป็นสิ่งบั่นทอนประสิทธิภาพและผลสำเร็จของงานลงอย่างน่าเสียดาย แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯทุกแห่งจึงเน้นการประสานงาน การประสานแผน และการจัดการระหว่างกรม กอง และส่วนราชการต่างๆ
5. เป็นศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One stop Services) กล่าวคือ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ มีการศึกษาทดลอง และสาธิตให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินงานพร้อมๆกันในทุกด้าน ทั้งด้านการเกษตร ปศุสัตว์ ประมง ตลอดจนการพัฒนาทางด้านสังคม และงานศิลปาชีพ ในลักษณะของ "พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต" เมื่อผู้สนใจเข้าไปศึกษาดูงานโดยจะมีให้ดูได้ทุกเรื่องในบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯทั้งหมด ผู้สนใจหรือเกษตรกรจะได้รับความรู้รอบด้าน อีกทั้งมีความสะดวก รวดเร็ว ซึ่งนำไปสู่การได้รับประโยชน์สูงสุด

ผลการศึกษาของแต่ละศูนย์นั้น จะเป็นความรู้ที่นำไปส่งเสริมให้กับประชากรเป้าหมายและมีการสาธิตไว้ในพื้นที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ประชากรที่อยู่ในหมู่บ้านรอบๆพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯจะเป็นประชากรเป้าหมายกลุ่มแรกที่จะได้รับประโยชน์ กล่าวคือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเรื่องงานส่งเสริมจะนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาในศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ได้ผลดีไปแนะนำให้กับเกษตรกรหมู่บ้านเป้าหมาย ซึ่งก่อนนี้เรียกว่า “หมู่บ้านบริวาร” แต่ปัจจุบันได้เรียกว่า “หมู่บ้านรอบศูนย์ฯ” แต่ละศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯจะมีประชากรหมู่บ้านรอบศูนย์อยู่ประมาณ 10-25 หมู่บ้าน ในการส่งเสริมนั้นทำหลายวิธีด้วยกัน ทั้งนี้แล้วแต่สภาพสังคมวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ อาจใช้การออกไปแนะนำส่งเสริมในหมู่บ้าน หรือเกษตรกรเข้ามาศึกษาดูงานในศูนย์ศึกษาการพัฒนาด้วยตนเองหรือเข้ามาเป็นหมู่คณะก็ได้ เมื่อการส่งเสริมหมู่บ้านรอบศูนย์ได้ผลในระดับหนึ่งแล้ว หมู่บ้านเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็นหมู่บ้านตัวอย่างให้เกษตรกรพื้นที่อื่นๆ ที่ห่างออกไปได้เข้ามาศึกษาและดูงานได้และการขยายผลการส่งเสริมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯจะสามารถขยายขอบเขตกว้างขวางออกไปเรื่อยๆ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ แต่ละศูนย์นั้น ได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่นั้นๆ ตลอดจนถึงแวดล้อมและสภาพปัญหาของการพัฒนา แล้วดำเนินการพัฒนาตลอดจนการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเฉพาะพื้นที่ และสอดคล้องกับการประกอบอาชีพของราษฎรในพื้นที่นั้นๆ ผลจากการทดลองวิจัยนี้ได้นำไปเผยแพร่สู่ราษฎรด้วยวิธีปฏิบัติที่ง่าย ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติเองได้ โดยจัดให้มีการสาธิตและอบรมในรูปแบบต่างๆ จึงกล่าวได้ว่าศูนย์ศึกษาการพัฒนาเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาอาชีพเกษตรกรเพื่อให้ราษฎรในท้องถิ่นต่างๆ สามารถพัฒนาอาชีพการเกษตรของตนเองให้มีประสิทธิภาพในการเพิ่มผลผลิตมากขึ้นจนสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระยะยาว

ปัจจุบันศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ มีอยู่ 6 แห่ง กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ แต่ละศูนย์ศึกษาฯ จะมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นตัวแทนของแต่ละภูมิภาคนั้นๆ ตามที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้จัดตั้งขึ้น อย่างไรก็ตามแต่ละภูมิภาคอาจจะมีเรื่องปลีกย่อยที่ควรจะได้ทำการศึกษาเพิ่มเติมและพื้นที่ที่เหมาะสมอยู่แยกออกไปในพื้นที่อื่น เพื่อให้การดำเนินงานเหล่านั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้จัดให้มี “ศูนย์สาขา” เพื่อทำการศึกษาเป็นการเฉพาะเรื่องเฉพาะพื้นที่นั้นๆ และผลที่ได้จากการศึกษาจักได้ส่งเสริมให้เกษตรกรนำไปใช้ในการประกอบอาชีพเช่นกัน

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 6 ศูนย์ กระจายอยู่ตามภาคต่างๆ ดังนี้

1. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดฉะเชิงเทรา จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2522 ถือเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนา ที่เกิดขึ้นเป็นแห่งแรก ดำเนินการค้นคว้าทดลองและสาธิตเกี่ยวกับการพัฒนาที่ทำกินของราษฎรให้มีความอุดมสมบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของพืชหลายชนิด
2. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครราชสีมา จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริ เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ.2524 ดำเนินการศึกษาวิจัยดินพุ่มที่มีอยู่อย่างมากในภาคใต้ ให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรมให้ได้มากที่สุด ทำให้เกิดโครงการแก่งดินซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวขึ้น
3. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดจันทบุรี จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริ เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2524 ดำเนินการศึกษาและค้นคว้าเพื่อพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมด้านประมงชายฝั่ง พัฒนาในเขตที่ดินชายทะเล เพื่อให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิต ซึ่งจะสามารถเลี้ยงตัวเองได้

4. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริ เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2525 ดำเนินการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเน้นการปรับปรุงบำรุงดิน การเร่งรัดพัฒนาป่าไม้ โดยอาศัยระบบชลประทานและการปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีผลต่อการเพิ่มรายได้ของเกษตรกร
5. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริ เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2525 ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมของการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธาร เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาลุ่มน้ำอื่นๆ ในภูมิภาค การปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง รวมทั้งรูปแบบการพัฒนาต่างๆ ที่ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
6. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริ เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2526 ดำเนินการศึกษานโยบาย และวิธีการที่จะพัฒนาฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรมเป็นที่อับฝนแห้งแล้ง ทรงมีพระราชกระแสว่า "...หากปล่อยทิ้งไว้ จะกลายเป็นทะเลทรายในที่สุด..." โดยหาวิธีการที่จะให้เกษตรกรมีส่วนในการปลูก ปรับปรุง และรักษาสภาพป่าพร้อมๆ กับมีรายได้และผลประโยชน์จากป่าด้วย

บทสรุปที่ชัดเจนเกี่ยวกับภารกิจของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ทรงได้พระราชทานแนวพระราชดำริว่า

"...พื้นที่ของศูนย์ศึกษาฯทุกแห่ง ก็คือ การย่อส่วนภูมิประเทศของแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันแล้วทำการศึกษาค้นคว้าด้านเกษตรกรรมสาขาต่างๆ..."

"...เมื่อดำเนินการทดลองเป็นผลสำเร็จแล้ว จึงจัดแสดงสาธิตผลการทดลองวิจัยภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาในทำนองพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ เพื่อเป็นการยืนยันว่า งานการศึกษาค้นคว้าทุกงานที่สาธิตให้ประชาชนนั้นสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลจริง..."

ปัจจุบันศูนย์ศึกษาฯ มีผลการศึกษาที่ประสบความสำเร็จแล้วในหลายๆ ด้าน ทั้งด้านการปลูกพืชหลายๆ ชนิดในสภาพพื้นที่ต่างๆ การเลี้ยงสัตว์ที่ถูกต้อง การประมง ฯลฯ โดยได้มีการสาธิตไว้ในลักษณะของ "พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต" ซึ่งวิธีการเหล่านี้เป็นวิธีการที่ง่าย ๆ เกษตรกรสามารถนำไปเป็นความรู้ที่ได้จากศูนย์ศึกษาฯ ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางรวมถึงใช้ในการประกอบอาชีพได้ สมดังพระราชปณิธานแห่งพระองค์

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตรา

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่างๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือ การขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึง คนในชนบท หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย แต่ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาด และพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบ เครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตก สลายลง ภูมิความรู้ ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกกลืนเลือนและเริ่มสูญหายไป

สิ่งสำคัญ ก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนิน ชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและคามมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการ ควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการต่างๆ รวมทั้งความสามารถใน การจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม ต้องถูกกระทบกระเทือน ซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี

พระราชดำริว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชน ส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคง พร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป...” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 18 กรกฎาคม 2517)

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งทันสมัยใหม่ แต่เรา อยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิต อธิษฐานตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอยู่พอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรื่องอย่างยอด แต่เรามีความพอยู่ พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพอยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย 4 ธันวาคม 2517)

“...การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอยู่พอกิน แบบพอยู่พอกินนั้น หมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอยู่พอกินกับตนเอง ความพอยู่พอกินนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะต้องผลิตอาหารของ ตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอยู่พอกินพอสมควร บางสิ่งบางอย่างผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย 4 ธันวาคม 2539)

พระบรมราโชวาทนี้ ทรงเห็นว่าแนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักแต่เพียง อย่างเดียวอาจเกิดปัญหาได้ จึงทรงเน้นการมีพอยู่พอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ในเบื้องต้น เมื่อมี พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้ว จึงสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น ซึ่งหมายถึง แทนที่จะ

เน้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมนำการพัฒนาประเทศ ควรที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจพื้นฐานก่อน นั่นคือ **ทำให้ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่พอมีพอกินก่อน**เป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการกระจายรายได้ เพื่อสร้างพื้นฐานและความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ก่อนเน้นการพัฒนาในระดับสูงขึ้นไป

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 40 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้ และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่สำคัญจะต้องมี **“สติ ปัญญา และความเพียร”** ซึ่งจะนำไปสู่ **“ความสุข”** ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง สามารถปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง **ความพอประมาณ ความมีเหตุผล** รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง**มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี**พอสมควร ต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และ**ให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ** เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทรงพระกรุณาพระราชทานข้างต้น เป็นที่มาของ นิยาม **“3 ห่วง 2 เงื่อนไข”** ที่คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านช่องทางต่างๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไข ความรู้ และ คุณธรรม

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมี **เงื่อนไข** ของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ
2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

จึงกล่าวได้ว่าการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติคือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี เป็นแนวทางในการพัฒนาให้สามารถพึ่งตนเองในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน ลดความเสี่ยงเกี่ยวกับธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่างๆ โดยอาศัยความพอประมาณและสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียร และความอดทน สติ และปัญญาการช่วยเหลือเกื้อกูล และความสามัคคี โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับหลักวิชาการใช้การพิจารณาวางแผนและขั้นตอนการปฏิบัติอย่างรอบคอบ โดยตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต ใช้สติปัญญาและความเพียรในการดำเนินชีวิต ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ใช่เป็นเรื่องเฉพาะของเกษตรกรในชนบทเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงทุกคน ทุกอาชีพ รวมทั้งรัฐบาล สามารถนำเอาแนวพระราชดำรัสไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งสิ้น

ประเทศไทยกับเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้ผู้ผลิต หรือผู้บริโภค พยายามเริ่มต้นผลิต หรือบริโภคภายใต้ขอบเขต ข้อจำกัดของรายได้ หรือทรัพยากรที่มีอยู่ไปก่อน ซึ่งก็คือ หลักในการลดการพึ่งพา เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง และลดภาวะการเสี่ยงจากการไม่สามารถควบคุมระบบตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เศรษฐกิจพอเพียงมิใช่หมายความว่า การกระเบียดกระเสียนจนเกินสมควร หากแต่อาจฟุ่มเฟือยได้เป็นครั้งคราวตามอัตภาพ แต่คนส่วนใหญ่ของประเทศ มักใช้จ่ายเกินตัว เกินฐานะที่หามาได้

เศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปสู่เป้าหมายของการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจได้ เช่น โดยพื้นฐานแล้วประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม เศรษฐกิจของประเทศจึงควรเน้นที่เศรษฐกิจการเกษตร เน้นความมั่นคงทางอาหาร เป็นการสร้างความมั่นคงให้เป็นระบบเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ช่วยลด

ความเสี่ยง หรือความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาวได้ เศรษฐกิจพอเพียง สามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ทุกสาขา ทุกภาคของเศรษฐกิจ ไม่จำเป็นจะต้องจำกัดเฉพาะแต่ภาคการเกษตร หรือภาคชนบท แม้แต่ ภาคการเงิน ภาคอสังหาริมทรัพย์ และการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ โดยมีหลักการที่คล้ายคลึงกันคือ เน้นการเลือกปฏิบัติอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและสังคม

ทั้งนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศและสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยได้นำหลัก "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม หลักการพัฒนาประเทศที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยึดหลัก "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" "การพัฒนาที่ยั่งยืน" และ "คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา" ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศไปสู่ความสมดุลและยั่งยืน

การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเข้าใจถึงสภาพสังคมไทย ดังนั้น เมื่อได้พระราชทานแนวพระราชดำริ หรือพระบรมราโชวาทในด้านต่างๆ จะทรงคำนึงถึงวิถีชีวิต สภาพสังคมของประชาชนด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในทางปฏิบัติได้

แนวพระราชดำริในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในการการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง
4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ
5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา

ตัวอย่างเศรษฐกิจพอเพียง

ทฤษฎีใหม่ คือ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงที่เด่นชัดที่สุด ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรินี้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่มีกบฏปัญหาทั้งภัยธรรมชาติ และปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อการทำงานเกษตร ให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤต โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำ ได้โดยไม่เดือดร้อนและยากลำบากนัก

ทฤษฎีใหม่ จึงเป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็ก ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และอย่างยั่งยืน โดยมีแบ่งพื้นที่เป็นส่วนๆ ได้แก่ พื้นที่น้ำ พื้นที่ดินเพื่อเป็นที่นาปลูกข้าว พื้นที่ดินสำหรับปลูกพืชไร่หรือนาพินธุ์ และที่สำหรับอยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ ในอัตราส่วน 3:3:3:1

ความสำคัญของทฤษฎีใหม่

1. มีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็กออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกรซึ่งไม่เคยมีใครคิดมาก่อน
2. มีการคำนวณโดยใช้หลักวิชาการเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียงต่อการเพาะปลูกได้อย่างเหมาะสมตลอดปี
3. มีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบสำหรับเกษตรกรรายย่อย โดยมีถึง 3 ขั้นตอน

ประโยชน์ของทฤษฎีใหม่

1. ให้ประชาชนพออยู่พอกินสมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัด ไม่อดอยาก และเลี้ยงตนเองได้ตามหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง”
2. ในหน้าแล้งมีน้ำน้อย ก็สามารถเอาน้ำที่เก็บไว้ในสระมาปลูกพืชผักต่างๆ ที่ใช้น้ำน้อยได้ โดยไม่ต้องเบียดเบียนชลประทาน
3. ในปีที่ฝนตกตามฤดูกาลโดยมีน้ำดีตลอดปี ทฤษฎีใหม่นี้สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรได้โดยไม่ต้องรอนในเรื่องค่าใช้จ่ายต่างๆ
4. ในกรณีที่เกิดอุทกภัย เกษตรกรสามารถที่จะฟื้นตัวและช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่ง โดยทางราชการไม่ต้องช่วยเหลือมากนัก ซึ่งเป็นการประหยัดงบประมาณด้วย

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทุ่มเทพระวรกายตรากตรำและมุ่งมั่น เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่พสกนิกร ไม่ว่าจะเชื้อชาติใด ศาสนาใด หรืออยู่ห่างไกลกันสักเพียงใด ก็มีทรงย่อท้อ เข้าไปช่วยเหลือราษฎรทั้งด้านสาธารณสุข การศึกษา สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การเกษตร การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และพลังงาน หรือแม้กระทั่งการจรรजर ทรงคิดค้นแนวทางแก้ไขได้อย่างแยบยล การทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงยึดการดำเนินการในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับสิ่งที่อยู่รอบตัว และสามารถปฏิบัติได้จริง ทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบจากข้อมูลพื้นฐานในเบื้องต้นจากเอกสาร แผนที่ สอบถามจากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ และสอบถามจากราษฎรในพื้นที่ให้ได้รายละเอียดที่เป็นประโยชน์ครบถ้วน เพื่อที่จะพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วตรงความต้องการของประชาชน ทรงคิดค้นหาแนวทางพัฒนาเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์ต่อประชาชนสูงสุด มีคุณค่าและควรยึดเป็นแบบอย่างในการเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทนำมาปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลแก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติตลอดไป ในที่นี้จะยกตัวอย่างแนวทางการทรงงานพอสังเขป ดังต่อไปนี้

❖ ระเบิดจากข้างใน ❖

พระองค์ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ทรงตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” นั้นหมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนา ให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชน หมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัวจึงไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่ความล่มสลายได้

❖ องค์กรวม ❖

ทรงมีวิถีคิดอย่างองค์กรวม (Holistic) หรือมองอย่างครบวงจร ในการที่จะพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการหนึ่งนั้นจะทรงมองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และแนวทางการแก้ไขอย่างเชื่อมโยง ดังเช่นกรณีของ “ทฤษฎีใหม่” ที่พระราชทานให้แก่ปวงชนชาวไทยเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ นับเป็นแนวทางหนึ่งที่พระองค์ทรงมองอย่างองค์กรวม ตั้งแต่การถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยของประชาชนคนไทยประมาณ 10-15ไร่ เพื่อการบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการประกอบอาชีพ เมื่อน้ำในการทำเกษตรแล้วส่งผลให้ผลผลิตดีขึ้น และหากมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้นเกษตรกรจะต้องรู้จักวิธีการจัดการและการตลาด รวมถึงการรวมกลุ่มรวมพลังชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อพร้อมที่จะออกสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกได้อย่างครบวงจร นั่นคือทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1, 2 และ 3

❖ ประชาพิจารณ์ ❖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักประชาธิปไตย จึงทรงนำ “ประชาพิจารณ์” มาใช้ในการบริหาร เพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชนหรือประชาชนได้มาร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในระดับสาธารณะ โดยการตัดสินใจขั้นสุดท้ายจะต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชน หรือความต้องการของประชาชนด้วย “การไปช่วยเหลือประชาชนนั้น ต้องรู้จักประชาชน ต้องรู้ว่าประชาชนต้องการอะไร ต้องอาศัยวิชาความรู้ ในการช่วยเหลือ”

❖ ขาดทุนคือกำไร ❖

“...ขาดทุน คือ กำไร (Our loss is our gain) ... การเสีย คือ การได้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุข เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้...” จากพระราชดำรัสดังกล่าว คือหลักการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อพสกนิกรไทย “การให้” และ “การเสียสละ” เป็นการกระทำอันมีผลเป็นกำไร คือความอยู่ดีมีสุขของราษฎร ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนได้ดังพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานแก่ตัวแทนของปวงชนชาวไทยที่ได้เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรเนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2534 ณ ศาลาดุสิดาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ความตอนหนึ่งว่า...

“...ประเทศต่างๆ ในโลกในระยะ 3 ปีมานี้ คนที่ก่อตั้งประเทศที่มีหลักทฤษฎีในอุดมคติที่ใช้ในการปกครองประเทศล้วนแต่ล้มสลายลงไปแล้ว เมืองไทยของเราจะสลายลงไปหรือ เมืองไทยนับว่าอยู่ดีมาอย่างดีเมื่อประมาณ 10 วันก่อน มีชาวต่างประเทศมาขอพบ เพื่อขอโอวาทเกี่ยวกับการปกครองประเทศว่าจะทำอย่างไร จึงได้แนะนำว่า ให้ปกครองแบบคนจน แบบที่ไม่ติดกับตำรามากเกินไป ทำอย่างมีสามัญคัมมีเมตตา กัน ก็จะอยู่ได้ตลอด ไม่เหมือนกับคนที่ทำตามวิชาการที่เวลาปิดตำราแล้วไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ลงท้ายก็ต้องเปิดหน้าแรกเริ่มต้นใหม่ ถอยหลังเข้าคลอง ถ้าเราใช้ตำราแบบอะลุ่มอล่วยกัน ในที่สุดก็เป็นการดี ให้โอวาทเขาไปว่า ขาดทุนเป็นการได้กำไรของเรา นักเศรษฐศาสตร์คงค้านว่าไม่ใช่ แต่เราอธิบายได้ว่า ถ้าเราทำอะไรที่เราเสียแต่ในที่สุดที่เราเสียนั้น เป็นการได้ทางอ้อม ตรงกับงานของรัฐบาลโดยตรง เงินของรัฐบาลหรืออีกนัยหนึ่งคือเงินของประชาชน ถ้าอยากให้ประชาชนอยู่ดี กินดี ก็ต้องลงทุนต้องสร้างโครงการซึ่งต้องใช้เงินเป็นร้อย พัน หมื่น

ล้าน ถ้าทำไปเป็นการจ่ายเงินของรัฐบาล แต่ไม่เข้าประชาชนจะได้รับผล ราษฎรอยู่ดีกินดีขึ้น ราษฎรได้กำไรไป ถ้าราษฎรมีรายได้รัฐบาลก็เก็บภาษีได้สะดวก เพื่อให้รัฐบาลได้ทำโครงการต่อไป เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ ถ้ารู้ รัก สามัคคี รู้เสียสละ คือการได้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้น เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้...”

❖ พออยู่พอกิน ❖

การพัฒนาเพื่อให้พสกนิกรทั้งหลายประสบความสุขสมบูรณ์ในชีวิตได้ เริ่มจากการเสด็จฯไปเยี่ยมเยียนประชาชนทุกหมู่เหล่าในทุกภูมิภาคของประเทศ ได้ทอดพระเนตรความเป็นอยู่ของราษฎรด้วยพระองค์เอง จึงทรงสามารถเข้าพระราชหฤทัยในสภาพปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง ว่ามีเหตุผลมากมายที่ทำให้ราษฎรตกอยู่ในวงจรแห่งทุกข์เข็ญ จากนั้นได้พระราชทานความช่วยเหลือให้แก่พสกนิกร มีความอยู่ดีกินดี มีชีวิตอยู่ในขั้น “พออยู่พอกิน” ก่อนแล้วจึงขยับขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป

ในการพัฒนานั้น หากมองในภาพรวมของประเทศ มีชิ้นงานเล็กน้อยแต่ต้องใช้ความคิดและกำลังของคนทั้งชาติ จึงจะบรรลุผลสำเร็จ ด้วยพระปรีชาญาณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทำให้คนทั้งหลายได้ประจักษ์ว่าแนวพระราชดำริในพระองค์นั้น “เรียบง่าย ปฏิบัติได้ผล” เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า... “...ถ้าโครงการดี ในไม่ช้า ประชาชนก็ได้กำไร จะได้ผล ราษฎรอยู่ดีกินดีขึ้น จะได้ประโยชน์ไป...”

❖ การพึ่งตนเอง ❖

การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์ ซึ่งการพึ่งตนเองได้นั้น มีทั้งในระดับบุคคล และชุมชน การพึ่งตนเอง ต้องสามารถผันเปลี่ยนไปตามเวลาได้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสม สอดคล้อง และสมดุล

หลักการและแนวทางเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ตามหลักทางสังคมวิทยามี 5 ประการ คือ

1. การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี หมายถึง การมีปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุ เช่น เครื่องไม้ เครื่องมือ เครื่องจักรกล และเทคโนโลยีทางสังคม เช่น การจัดวางโครงการ การจัดการ เป็นต้น การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ หรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม
2. การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ หมายถึง ความสามารถในการทำมาหากินเลี้ยงชีพที่มีความมั่นคงสมบูรณ์ พูนสุขพอสมควรหรืออย่างมีสมดุล
3. การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ความสามารถในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และความสามารถในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ไม่ให้เกิดเสื่อมเสียไปจนหมดสิ้น หรือไม่ให้เกิดเสียสมดุลธรรมชาติ
4. การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ หมายถึง การมีสภาพจิตใจที่กล้าแข็ง เพื่อที่สามารถต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคต่างๆ ทั้งการหาเลี้ยงชีพ การพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้า การยึดมั่นปฏิบัติตนตามหลักทางสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา

5. การพึ่งตนเองได้ทางสังคม หมายถึงการที่คนกลุ่มหนึ่งมีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพสามารถนำกลุ่มคนเหล่านี้ให้ดำเนินการใดๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายด้วยตนเอง หรือสามารถหาความช่วยเหลือจากภายนอกเข้ามาช่วย ทำให้ชุมชนช่วยตนเองได้

ยุทธศาสตร์พระราชทาน

“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชทานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงใช้เป็นวิธีการทรงงานมาตลอดรัชสมัย อย่างไรก็ตาม คำว่า “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เริ่มเป็นที่รู้จักในคนไทยครั้งแรกที่พฤษภาคม และหลายคนก็เข้าใจผิดไปเสียอีกว่า “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ใช้ได้เฉพาะการพัฒนาในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้นซึ่งไม่เป็นความจริงเลย

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้อธิบาย เกี่ยวกับ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ไว้ว่า ...ทรงใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นั้นคือก่อนจะทำอะไร ต้องมีความเข้าใจเสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหา ทั้งทางด้านกายภาพ ด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น และระหว่างการค้าเนินการนั้นจะต้องทำให้ผู้ที่เราจะไปทำงานกับเขาหรือทำงาน ให้เขานั้น “เข้าใจ” เราด้วย เพราะถ้าเราเข้าใจเขาแต่ฝ่ายเดียว โดยที่เขาไม่เข้าใจเรา ประโยชน์คงจะไม่เกิดขึ้นตามที่เรามุ่งหวังไว้ “เข้าถึง” ก็เช่นกัน เมื่อรู้ปัญหาแล้ว เข้าใจแล้ว ก็ต้องเข้าถึง เพื่อให้เข้าไปสู่การปฏิบัติให้ได้ และเมื่อเข้าถึงแล้ว จะต้องทำอย่างไรก็ตามให้เขาอยากเข้าถึงเราด้วย

...ดังนั้น จะเห็นว่าเป็นการสื่อสารสองทางทั้งไปและกลับ ถ้าสามารถทำสองประการแรกได้สำเร็จ เรื่อง “การพัฒนา” จะลงเอยได้อย่างดี เพราะเมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกัน ต่างฝ่ายอยากจะทำถึงกันแล้ว การพัฒนาจะเป็นการตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ให้และผู้รับ...

รัชกาลที่ 9 "พระมหากษัตริย์นักพัฒนาผู้ยิ่งใหญ่"

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มีพระราชดำรัส เมื่อปี 2554 ว่า “เป้าหมายในการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของคน โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ให้คนมีความสุข โดยต้องคำนึงเรื่องสภาพภูมิศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา เชื้อชาติ และภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม แม้ว่าวิธีการพัฒนามีหลากหลาย แต่ที่สำคัญคือนักพัฒนาจะต้องมีความรัก ความห่วงใย ความรับผิดชอบ และการเคารพในเพื่อนมนุษย์ จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเกี่ยวข้องกับมนุษยชาติ และเป็นเรื่องของจิตใจ”

ในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ในปี 2549 สหประชาชาติ โดยนายโคฟี อันนัน เลขาธิการสหประชาชาติได้ขอพระทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลเกียรติยศด้านการพัฒนาของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ หรือ “UNDP Award” แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อเฉลิมพระเกียรติและแสดงความตระหนักถึงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงอุทิศพระวรกาย และพระวิริยอุตสาหะในการทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ และดำเนินโครงการในพระบรมราชูปถัมภ์นานาประการ

เพื่อการพัฒนา ยกกระดับความเป็นอยู่ รวมทั้งนำประโยชน์และเจริญอย่างยั่งยืนมาสู่ประชาชนชาวไทยทั่วประเทศ มาโดยตลอด ตั้งแต่เสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติมาจนถึงปัจจุบัน

ยิ่งไปกว่านั้นในวันที่ 5 ธันวาคมของทุกปี นอกจากจะเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 9 หรือวันพ่อแห่งชาติแล้ว ยังเป็นวันดินโลกอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อสดุดีพระเกียรติคุณให้เป็นที่ประจักษ์ ถึงพระวิสัยทัศน์และพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์ แก่ไข และฟื้นฟูทรัพยากรดินอย่างยั่งยืน

ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ที่ประชุม สมัชชาสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก ได้ร่วมสดุดี ถวายพระเกียรติ และยื่นไว้อาลัยต่อการเสด็จสวรรคตของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ.2559 โดยได้แสดงความเสียใจ ต่อราชวงศ์ รัฐบาล และประชาชนคนไทย ในความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ครั้งนี้ และได้ยกย่องในหลวงรัชกาลที่ 9 ว่าทรงเป็นกษัตริย์ที่เปี่ยมไปด้วยเกียรติยศและมนุษยธรรม พระองค์ทรงอุทิศทั้งชีวิตในการพัฒนาความเป็นอยู่ ของประชาชน และพื้นที่ชนบท ด้วยโครงการกว่า 4,000 โครงการ ทรงริเริ่ม “ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งสอดคล้องหลักของสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยสหประชาชาติ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล เกียรติยศด้านการพัฒนาของโครงการแห่งสหประชาชาติ หรือ “UNDP Award” ในปี 2549 รวมถึงรางวัลอื่นๆ อีกมากมายในฐานะ “กษัตริย์นักพัฒนา”

ด้านนายวีรชัย พลาศรัย เอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรไทยประจำสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก ได้กล่าวขอบคุณ สมัชชาสหประชาชาติ ที่ได้จัดการสดุดีนี้ขึ้นเป็นพิเศษ และกล่าวต่อว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช ทรงเป็นแสงสว่างของคนไทยในการนำพาประเทศก้าวข้ามความท้าทายต่างๆ ตลอด 70 ปี แห่งการครองราชย์ พระองค์ทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งความสามัคคีของประเทศ และทรงมอบทิศทางการแก้ไข ปัญหาต่างๆ ให้กับประเทศหลายครั้ง ทั้งพระองค์ยังทรงเป็นกษัตริย์ซึ่งทำงานหนักเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนไทย ทรงทำงานร่วมกับประชาชน ชาวสวน ชาวนา และชุมชนชนบท ตามคติที่พระองค์ยึดมั่นว่า “จะไม่ทอดทิ้งใคร ไว้เบื้องหลัง” ที่สำคัญ พระองค์ทรงมอบของขวัญที่ดีที่สุดให้กับประชาชนคนไทย นั่นคือ “ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง” ซึ่งได้รับการยอมรับจากสหประชาชาติอย่างกว้างขวาง

นอกจากนี้ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวในรายการ “ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนา อย่างยั่งยืน” ในการพัฒนาเศรษฐกิจสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 รวมทั้งการพัฒนาประเทศเพื่อก้าวเข้าสู่สังคมโลกทั้งใน ระดับภูมิภาค และในระดับโลก เพื่อน้อมนำพระราชดำรัสขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ให้ “ประชาชนเป็นศูนย์กลาง” ของการพัฒนา มาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง ในพื้นที่ ประชาชนมีส่วนร่วม และได้ประโยชน์จากการพัฒนาอย่างแท้จริง ให้มีความ อยู่ดี กินดี และยังได้ เชื่อมโยง “ศาสตร์พระราชา” ในเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP - Sufficiency Economy Philosophy) กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs - Sustainable Development Goals) ที่องค์การ สหประชาชาติได้กำหนดขึ้นใหม่โดยอาศัยกรอบความคิดที่มองการพัฒนาเป็นมิติ (Dimensions) ของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้มีความเชื่อมโยงกัน ซึ่งจะใช้เป็นทิศทางการพัฒนาตั้งแต่เดือนกันยายน ปี 2558 ถึง เดือนสิงหาคม 2573 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี ในการสร้างความตระหนักและการยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ

บทสรุป

พระเมตตาและกระแสน้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อแผ่นดินต่อพสกนิกรมีมากมาย เกินกว่าจะคำนวณได้ โดยทรงมีพระราชอัธยาศัยและพระราชจริยวัตรอันงดงาม มั่นคงในทศพิธราชธรรม ตลอดระยะเวลาแห่งการครองสิริราชสมบัติ ทรงมีพระราชหฤทัยเอื้ออาทรห่วงใยผูกพันอย่างลึกซึ้งกับพสกนิกร ชาวไทยทั่วประเทศ ทรงถือว่าทุกข์สุขของราษฎรประดุจดังทุกข์สุขของพระองค์เอง ทรงคิดค้นโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อช่วยเหลือพสกนิกรให้พ้นจากสภาพความเดือดร้อนไปสู่ความพออยู่ พอกิน ทรงเป็นต้นแบบการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ความรู้หรือศาสตร์พระราชาก็ที่พระองค์ทรงมอบให้ นั้น ก็เพื่อ ยังประโยชน์แก่พสกนิกรและประเทศชาติทั้งสิ้น สมดังพระราชปณิธานที่พระราชทานเป็นพระปฐมบรมราชโองการ ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2493 ความว่า

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

.....

เอกสารอ้างอิง

ประวัติความเป็นมาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ [อินเทอร์เน็ต] [เข้าถึงเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2560]
เข้าถึงได้จาก :

<http://www.thaigoodview.com/library/studentshow/2549/m6/sri09/html/project1.htm>

แนวคิดและทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ [อินเทอร์เน็ต] [เข้าถึงเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2560] เข้าถึง
ได้จาก : <http://www.chaipat.or.th/>

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว [อินเทอร์เน็ต] [เข้าถึงเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2560] เข้าถึง
ได้จาก :

<http://www.thaigoodview.com/library/studentshow/2549/m6/sri09/html/project2.htm>

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ [อินเทอร์เน็ต] [เข้าถึงเมื่อ 14 พฤศจิกายน 2560] เข้าถึงได้จาก
http://region6.prd.go.th/main.php?filename=royal_project

UN ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล UNDP ในหลวงรางวัลเกียรติยศด้านพัฒนา [อินเทอร์เน็ต] [เข้าถึงเมื่อ 15
พฤศจิกายน 2560] เข้าถึงได้จาก :

<https://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000051256>

ศาสตร์พระราชา [อินเทอร์เน็ต] [เข้าถึงเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2560] เข้าถึงได้จาก :

<https://www.gotoknow.org/posts/622463>

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ [อินเทอร์เน็ต] [เข้าถึงเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2560] เข้าถึง
ได้จาก : <https://web.ku.ac.th/king72/center/center.htm>

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.).

ประวัติศาสตร์ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ธันวาคม 2542

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน). นิทรรศน์ฉันทรักในหลวง ในดวงใจนิรันดร์, 2560